

Mester Béla

Diplomáciatörténeti érdekességek III.

A weimari köztársaság külpolitikája

Fotó: Internet

A weimari köztársaság hivatalosan 1919. február 6-án alakult meg, amikor a forrongó, nem biztonságos Berlinton távol, Weimarban összeült a nemzetgyűlés, amelynek képviselőit a választók 1919. január 19-én választották meg. 1919. február 11-én Friedrich Ebert a szociáldemokrata párt (SPD) vezetője lett a birodalmi elnök. 1919. február 13-án létrejött az első weimari kormány Philipp Scheidemann vezetésével. Jogosan merül fel a kérdés, hogy honnan kell, lehet számítani a weimari köztársaság magalakulását, ha és amennyiben ezen új alkotmányjogi berendezkedés diplomáciatörténetét, még ha oly vázlatosan is, át szeretnénk tekinteni.

Mindenképpen szükséges időben valamelyest visszamenni, már csak azért is, mert volt egy nagy háború, amelyet le kellett zárni fegyverszünettel és békekötéssel. És a háború végén forradalmi hullám söpört végig Németországon.

Nézzük a tényeket! Az 1918. október 3-án alakult, Max von Baden kancellár vezette kormány október 4-től jegyzékváltásba kezdett Wilson elnökkel, illetve az antant vezetésével. Baden kormánya, egyetértve a Legfelsőbb Hadvezetőséggel, hajlandó volt fegyverszünetet kötni a Wilson amerikai elnök által 1918. január 8-án megfogalmazott 14 pont alapján. Eközben Németország forradalmasodott. 1918. november 9-én a kancellár bejelenti II. Vilmos és a trónörökös lemondását. November 10-én II. Vilmos

Hollandiába menekült, száműzetésbe. Nagyon érdekes, hogy majd november 28-án írt alá egy nyilatkozatot arról, hogy lemond a császári és porosz királyi trónról. November 9-én Max von Baden lemond, és átadja a hatalmat Friedrich Ebertnek. Másnap a szociáldemokratákból és a többségi szociáldemokratákból megalakul a Népmegbízottak Tanácsa. Itt egy pillanatra meg kell állnunk. Voltaképpen azért, mert Max von Baden már kijelölte azt a bizottságot, amely aláírja a győztesekkel a fegyverszüneti egyezményt. Erre a compiégné-i erdőben Foch marsall szalonkocsijában került sor. A német delegáció vezetője Matthias Erzberger, centrum-párti politikus. Az 1918. november 11-én aláírt okmány előírásai (melyek leírását az indokolja, hogy szinte teljesen (!) lefegyverezte a német hadsereget, és ez a későbbi külpolitikai események szempontjából sem mellékes) a következők:

1. Belgium és Franciaország megszállt területeinek, illetve Luxemburnak és Elzász-Lotaringiának 15 napon belüli kiürítése.
2. 5000 löveg, 25 000 gépfegyver, 3000 aknavető, 1700 vadász- és bombázógép átadása.
3. A Rajna bal partján lévő német területek, továbbá Mainz, Koblenz és Köln városának kiürítésével a jobb parti hídfők megszállása a szövetségesek által.
4. 5000 mozdony, 150 000 vasúti kocsis és 5000 teherautó átadása.

5. Valamennyi tengeralattjáró és a német flotta átadása.
6. A volt Osztrák-Magyar Monarchia, Törökország és Románia területén állomásozó német csapatok kivonása.
7. A szövetséges tengeri blokádnak fenntartása. (Ami nem csupán a békediktátum aláírásáig (1919. június 28.), hanem július 15-ig tartott, újabb több százezer német nő, gyermek, idős ember éhhalálát okozva! M.B.)

A Népmegbízottak Tanácsában a külügyért Hugo Haase felelt, de csak az új kormány megalakulásáig, ekkor a párton kívüli Ulrich von Brockdorff-Rantzau lett a külügyekért felelős. A német külügyi apparátusban szinte csak a legfelsőbb szinten történt személycsere, egyébként maradt a régi, császári apparátus. A Népmegbízottak Tanácsa súlyos külpolitikai nehézségek előtt állt. 1919 elején a keleti német területek egy jó részét az újjászülető lengyel állam akarta elszakítani, nyugaton francia támogatással körvonalazódott egy szeparatista „Rajnai Köztársaság”, az önjelölt Hans Adam Dorten elnökletével.

Közben új törvényes kormánya lett Németországnak, 1919. február 13-án. Párizsban pedig megnyílt a békekonferencia, 1919. január 18-án. Az időpont kiválasztása nem esetleges, nagyon is tudatos volt a franciák részéről. 1871. január

Fotó: Internet

18-án éppen ott, Versailles-ben kiáltották ki a Német Császárságot.

Egészen újszerű eljárást alkalmaztak Párizsban a győztesek. A diplomáciatörténetben addig az ún. kompenzációs béketárgyalás létezett, ami azt jelentette, hogy a győztes és vesztes fél diplomatái a zöld asztalnál minden fontos területi, kártérítési ügyet megtárgyaltak, úgy, hogy a vesztest ne alázzák meg, normális módon minden kérdésben mindkét fél számára elfogadhatóan megegyeztek. A vesztfáliai béke (1648. október 24.) óta azt a szokást nem sértették meg (Bécs, 1814/15, és Párizs 1856), hogy a veszteseknek egyenjogú részvételt biztosítottak a közös tárgyalásokon, az európai béke helyreállítására, a győztesek mindig ügyeltek arra, hogy a veszteseket ne diszkriminálják, sem politikai státusukban gyengítsék, tehát hogy a hatalmi egyensúly veszélyeztetését elkerüljék (Tehát a vesztest valamivel „kompenzálták”). Ezzel ellentétben Párizsban csak a győztesek tárgyaltak, a veszteseket épp meghallgatták, de az érdemleges döntésekbe nem vonták be őket. Most ettől eltértek, hogy Franciaország biztonsági igényét Németországgal szemben biztosítsák. Ez csak úgy történhetett, ha Németországot tartósan meggyengítik politikailag, katonailag, gazdaságilag. A másik ok a korábbi elvek feladására, Wilson univerzalista céljai: „egy világ”, amely demokratikus és békés, megkoronázva a Nemzetek Szövetsége elvével.

A németeknek a szerződés tervezetét 1919. május 7-én adták át. Tizennégy napot adtak az írásbeli megjegyzések megtételére. Az összes német párt vehemensen elítélte a győztesek tervezetét. Június 16-án adták át a németeknek a Clemenceau által megfogalmazott, gyűlölettel teli kísérőjegyzéküket. Ötnapos határidőt szabtak. Ha a németek nem teljesítik, akkor az antant megteszi a szükséges katonai lépéseket. 1919. június 20-án a Scheidemann vezette kor-

mány lemondott. Másnap a szociáldemokrata Gustav Bauer vezetésével új kormány alakult, amelynek külügyminisztere a szintén szociáldemokrata Hermann Müller lett. A versailles-i békediktátumot Hermann Müller és a centripárti közlekedésügyi miniszter Johannes Bell írta alá 1919. június 28-án. A szerződés 1920. január 10-én lépett érvénybe, miután valamennyi résztvevő hatalom ratifikálta. A nemzetközi jogban addig soha nem létezett, páratlan unikum volt a szerződés. Mint egy könyv, 260 oldal, 440 cikkelyt fogott át, és az ahhoz tartozó függeléseket.

A Kedves Olvasót nem fogjuk részletekbe menően a német szerződés pontjaival fásasztani. Unalmas is lenne, másrészt egy külön cikkre lenne szükség, ha csak nagy vonalakban is ismertetni szeretnénk. Itt csupán a németek számára legfontosabb, leginkább sérelmes pontokat tekintjük át.

1. 231. cikkely, a háborús bűnösség kérdése. E szerint a háborút Németország és szövetségesei robbantották ki, és ők felelősek minden emberveszteségért és anyagi kárért. (A háborús felelősség kérdését alaposan tárgyaltuk az alábbi írásunkban: Hajdúsági Tükör, 2014. 3. szám). Ez a cikkely a németek számára pusztítóan hatott, és úgy érezték, hogy alapvetően diszkriminálja őket, kítaszítva a kultúrnemzetek közösségéből. Érdekes mozzanatként hozzáfűznénk, hogy a győztesek elfelejtkeztek arról a 800 000 civil németről, akik a brit blokád következtében éhen haltak. Ez a fajta tengeri blokád egyébként súlyosan sértette a nemzetközi jogot!
2. A mértéktelen jóvátételi összeg. A szerződés nem közli az összeget, csak annyit ír elő, hogy majd egy szövetségközi bizottság állapítja meg annak mértékét. Addig is fizessen a Német Birodalom

20 milliárd aranymárkát. A szövetségesek párizsi konferenciájukon (1921. január 24-29.) megállapították, hogy Németországnak 42 éven át 226 milliárd aranymárkát kell jóvátételként fizetnie. Többet mint az éves német nemzeti össztermék! Németország ezt elutasította. Ezt követően a Jóvátételi Bizottság 1921. április 27-én 132 milliárd aranymárkában állapította meg az összeget, ultimátummal egybekötve.

3. Területi rendelkezések. Azonnal le kell mondani az alábbi területekről: a) Elzász Lotaringia Franciaországnak, b) Nyugat-Poroszország, Posen Lengyelországnak, 3) Memel-vidék először Franciaországnak, majd 1923-ban Litvániának, 4) Danzig városa, amely névleg szabad városként a Népszövetség felügyelete alatt áll, ténylegesen Lengyelországé, 5) az összes gyarmati területről le kell mondani, amelyek nemzetközi jogilag mint mandátumok a Népszövetség alá tartoztak, ténylegesen azonban brit, francia, japán ellenőrzés alá kerültek. Néhány helyen népszavazást írtak ki, melyeknek nyertesei: Belgium, Dánia, Lengyelország. Más eset a Saar-vidék. Ez népszövetségi ellenőrzés alá került 15 évre, igaz gazdaságilag Franciaország hasznosíthatta. Mindent összevéve Németország területének 1/7-ét, lakosságának 10%-át veszítette el. Gazdaságilag a vasérctermelés 50%-át, a kőszéntermelés 25%-át, a burgonyatermelés 17%-át és a búzatermő vidékek 13%-át veszítette el.
4. Leszerelési rendelkezések. Meg kellett szüntetni az általános védőtelezettséget. Németország hivatásos hadsereget állíthatott fel, maximum 100 000 fővel. A tisztikar 4000 fős lehetett. A haditengerészet 15 000 fős. Fel kellett oszlat-

ni a nagyvezérkart . A német hadsereget sem páncélosokkal, sem nehéz lövegekkel nem lehetett felszerelni. Tengeralattjárók építése tilos volt. Légierőt sem tartathatott az ország. A határ menti erődítményeket le kellett bontani. Minden katonai dologra egy szövetséges bizottság felügyelt.

5. Szankciós rendelkezések.

Ezek akkor lépnek érvénybe, ha Németország a fenti rendelkezéseket nem tartja be. Az ilyen esetben hozandó intézkedések az alábbiak: behozatali tilalmak, gazdasági és pénzügyi kényszerintézkedések. És voltaképpen hamar megmutatkozott, hogy ezek a szankciók a német területek katonai megszállásának kiterjesztését is jelentették. Ilyen volt 1921. március 8-án az ún. szankciós városok - Düsseldorf, Duisburg, Ruhrort - elfoglalása.

6. Kiszolgáltatási cikkely.

A legfőbb német politikai, katonai vezetők kiszolgáltatása és nemzetközi bíróság elé állítása. Első helyen II. Vilmos császárt vádolták a nemzetközi erkölcs, és a szerződések szentségének súlyos megsértése miatt. A katonai vezetőket „háborús bűnösök” elkövetése miatt vádolták. A kiadásokra nem került sor. Néhány per német bíróság előtt zajlott le, Lipcsében. Ott is csak tengeralattjáró parancsnokokat ítélték el, minimális büntetéssel. Ezen cikkely különleges jelentősége abban áll, hogy a jog ősi intézményét, az amnesztiát érintette. A addigi (1919-ig) nemzetközi békeszerződések szerves részét képezte az amnesztia, amit a legyőzött diszkriminálásával megszegtek most .

7. A keleti békeszerződések annullálása. A következőkről van szó: a) 1918. március 3., Szovjet-Oroszországgal, b) 1918. március 7., Finnországgal, c) 1918. május 7., Romániával. Jóllehet ezen országok egyi-

ke sem vett részt a párizsi békeszerződés létrejöttében.

8. Cikkely a Népszövetség létrejöttéről. Az 1919. június 16-i kísérőjegyzékben Németország belépését szándékosan, nyomatékosan megtagadták. A háború vesztes országainak, így Németországnak, megfelelő „jóviselet” esetén a jövőbeli tagságot kilátásba helyezték.

Összegzőképpen megállapítható, hogy Németországot a nemzetközi életben mind diplomáciailag, mind gazdaságilag elszigetelték. A német külpolitika vezetői előtt két lehetőség állt: vagy a teljesítési politika, amely talán némi mozgásteret nyit az ország számára, vagy a kockázatokkal terhelt revizionizmus.

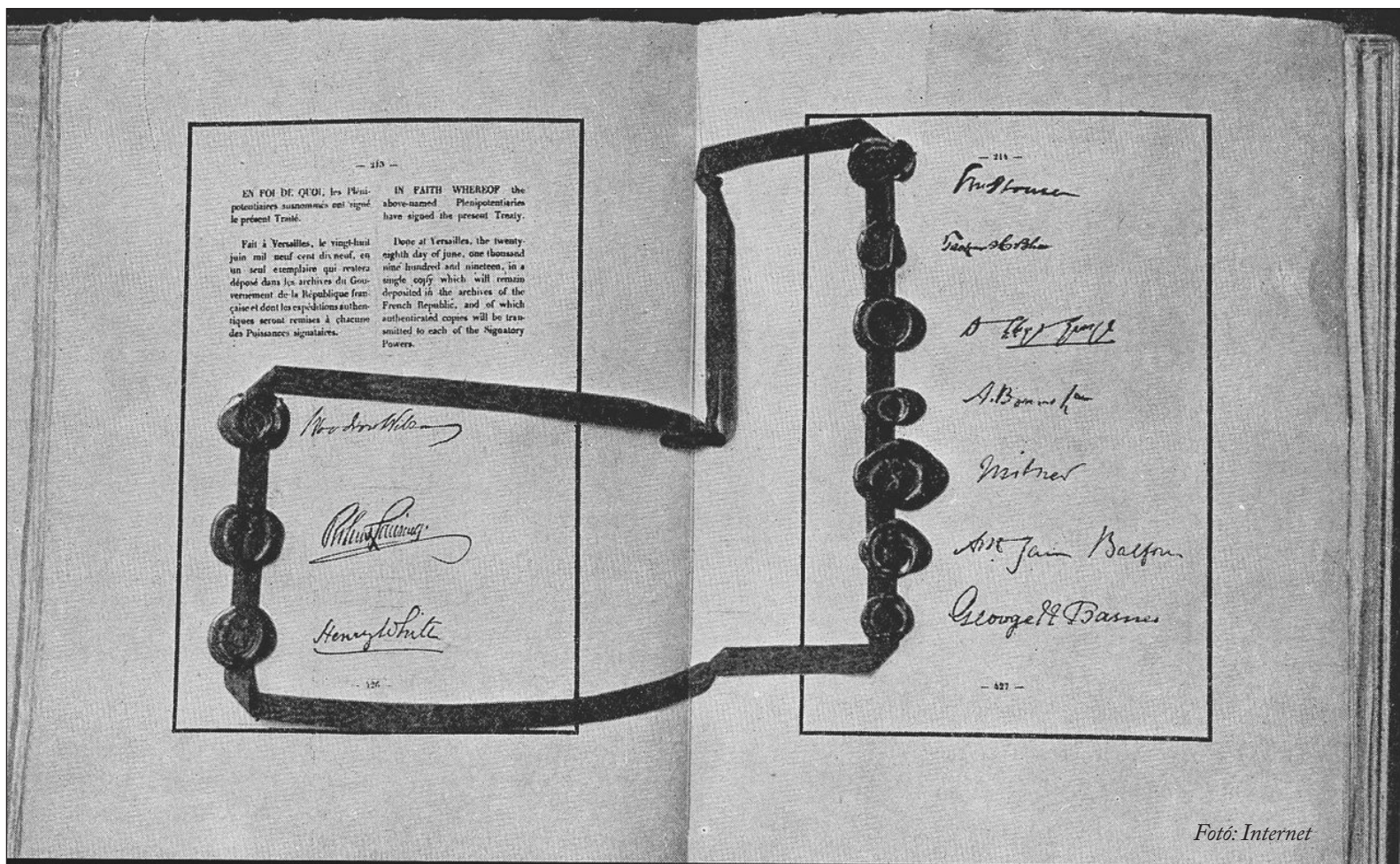
Elsőként az új német alkotmányt kellett létrehozni, és az alapján a demokratikus szervezet. Ez 1919. július 31-én történt (az Alkotmány elfogadása), amit augusztus 19-én hirdettek ki. A külpolitika intézésének joga kizárólag a birodalom, azaz a központi kormány kezében volt. Az egyes német államok követküldési jogát (Berlinbe) megszüntették. A birodalmi elnök jogkörébe tartozott a birodalom nemzetközi jogi képviselése, a külföldi hatalmakkal való szerződések megkötése és a követek meghatalmazása. Az irányelvek megszabásának kompetenciája, ami a külpolitikát illeti, a birodalmi kancellár jogkörébe tartozott. A külügyminiszter, a miniszterelnök által megszabott irányelveken belül a rábízott ügyviteli ágat önállóan és a Reichstaggal szemben saját felelősségére intézte. Magyarul a miniszterelnöknek és a Birodalmi Gyűlésnek tartozott felelősséggel. A hadüzenetek és békekötések a parlament (Reichstag) beleegyezése nélkül nem voltak lehetségesek. Ugyanúgy minden szövetségekötés és szerződés, idegen államokkal a Reichstag beleegyezését igényelte.

A versailles-i békediktátum a weimari köztársaság külpolitikai szuverenitását és cselek-

vési szabadságát több szempontból korlátozta. Így például az 1920 elején Párizsban létrejött Szövetséges Nagyköveti Konferencia, amelynek jogköre a rendelkezések betartása, és felügyelete volt, amelynek utasításait a német kormánynak teljesítenie kellett. Ugyanez vonatkozik a Szövetséges Jótételi Bizottságra, valamint a Szövetségesközi Rajnai Bizottságra is. A külső gyengeséghez a kínos belső helyzet is hozzájárult. Csak felsorolászerűen: Kapp-puccs, szélsőbaloldali felkelések a Rajna mentén és a Ruhrvidéken. A kormány reguláris erővel verte le ezeket, igénybe véve a semleges Rajna-zónát. Meg is lett a következménye, hiába kérték a franciák, belgák megértését. 1920. április elején ezen utóbbi országok csapatai megszállták az alábbi területeket: Frankfurt am Main, Darmstadt, Hanau és a környező délhesseni terület.

További külpolitikai sűrűlódáshoz vezetett a fentebb említett kiszolgáltatási cikkely érvényesítésének szándéka. A győztesek egy ideiglenes listát állítottak össze 1590 névvel, amit később redukáltak. 1920. januárjában főleg II. Vilmos kiadását kérték a holland kormánytól, de ezt a megfélemlítés ellenére a hollandok megtagadták. Az új német kormány külügyminisztere, a pártonkívüli Walter Simons, egyetértésben a miniszterelnökével a teljesítési politika hívei voltak. A céljuk, apró lépésekben a revízió volt. A területek, amiben rugalmasan politizáltak: szénszállítás, pénzügyi jóvátétel, katonai leszerelés.

A rugalmasság meghozta az eredményét. Az USA a versailles-i diktátumot belpolitikai okokból nem írta alá, most, 1921-ben a németek felkérését a közvetítésre, elutasította. De! 1921. augusztus 25-én, Berlinben egy külön német-amerikai békét kötöttek. Voltaképpen tehát sikerült a Németországot körülvevő gyűrűt megtörni. A sikeres diplomácia folytatása Keleten következett be.

Fotó: Internet

Tűzben született... – Szekeres Szilvia fazekas kiállítása